

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ СОЦІАЛІЗАЦІЇ У ФАХОВІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ОСВІТІ (ЗАХІДНА УКРАЇНА ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ)

Гіптерс З.В.

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності,
доктор педагогічних наук,
професор кафедри іноземних мов та перекладознавства, доцент
ID ORCID 0000-0002-8307-929X
gipterszina@gmail.com

Актуальність даної статті визначається важливістю психолого-педагогічних підходів, розвитку творчого потенціалу особистості та її соціалізація в процесі формування фахівця-економіста. Головною парадигмою економічної освіти є розуміння того, що розвиток економічної сфери суспільства значною мірою зумовлений характером життєдіяльності людини, її світоглядом, соціально відповідальною поведінкою [5]. З цих позицій доцільним є ретроспективний погляд на проблему соціалізації у фаховій економічній освіті на Західній Україні ХІХ – початку ХХ століть.

Соціалізація людини – поняття досить широке: від глибокої обізнаності й освіченості людини до світоглядної зрілості, а від неї – до суспільної активності. Академік С. Гончаренко зазначає: «Соціалізація (від лат. *socialis* – громадський) – процес залучення індивіда до системи суспільних відносин, формування його соціального досвіду, становлення й розвитку як цілісної особистості. Соціалізація передбачає взаємодію людини з соціальним оточенням, яке впливає на формування її певних соціальних якостей та рис, на активне засвоєння й відтворення нею системи суспільних зв'язків» [3, с. 314]. На думку Н. Волкової, соціалізація – це процес засвоєння індивідом соціального досвіду, системи соціальних зв'язків та відносин [1, с. 40].

На прикладах кооперативного виховання й навчання в системі шкільної освіти Західної України XIX – початку XX ст. шляхом організації шкільних кооперативів, вивчення основ кооперації в загальноосвітніх школах, простежуємо, якого вагомого значення психолого-педагогічним підходам, адаптації особистості до кооперації, комерції, підприємництва для подальшого господарського життя, у процесі формування змісту національної економічної освіти надавали у своїй діяльності видатні діячі просвітньо-кооперативного руху Ю. Дзерович, К. Коберський, Д. Коренець, І. Лучишин, Ю. Павликовський, М. Росткович, С. Смаль-Стоцький, Є. Храпливий та ін. Модернізація виробництва, зміни у сільському господарстві, розвиток науки і техніки удругій половині XIX ст. в регіоні виявили протиріччя між потребами суспільства та невідповідністю населення до життя в нових умовах.

Національно-культурне відродження, недоліки роботи шкільництва викликали потребу фахової освіти, в процесі якої людина набувала б певних переконань, таких суспільних норм поведінки, що мали допомогти їй соціалізуватися в суспільстві. У зв'язку з тим, що державна система освіти не забезпечувала цих потреб, у краї розгортається громадянський рух, спрямований на зародження й становлення організованої просвітньо-економічної діяльності, створюються культурно-просвітні та господарські товариства «Просвіта», «Рідна Школа», «Ревізійний Союз Українських Кооперативів» (РСУК), «Народна Торгівля», «Сільський Господар», «Маслосоюз» та інші. Провідними напрямками їхньої діяльності стали боротьба з неписьменністю, поширення загальноосвітніх, господарсько-фахових знань серед дітей та дорослих, видання художньої літератури, букварів та методичних посібників, проведення різноманітних культурно-освітніх заходів [2, с. 15].

Переломний період XIX – початку XX століття характерний зростанням національної свідомості народних мас; у цей час формується українська національна ідея про створення власної держави. Робота громадських організацій спрямовується на реалізацію цієї справи: навчити та виховати громадян бути повноправними членами суспільства. Звертається увага на

розвиток кооперації, фахової та економічної освіти населення краю, яка мала стати основою для успішного господарського й культурного піднесення рівня життя українців. Культурно-просвітні, громадські діячі, представники церкви глибоко усвідомлювали, що виховувати підприємця необхідно ще в стінах школи, формуючи у дітей кооперативний світогляд, виховуючи віру в силу кооперативної ідеї. «В усіх наших школах, куди посилаємо дітей на загальну науку, треба також учити науці та історії кооперації... Ніщо інше не вчить наших дітей так скоро розуміти дійсність, по-громадськи думати й діяти, як власне наука про кооперацію; коли державні народи вводять до своїх шкіл кооперативне виховання, то українська нація, що ще не має своєї держави, що свої сили набирає на самодіяльності народних мас, мусить звернути тим більшу увагу на цей могутній чинник громадського виховання» [4, с. 9].

Кооперативне виховання молоді запроваджувалося в систему шкільної освіти товариства «Рідна Школа» шляхом організації шкільних кооперативів та вивчення основ кооперації в загальноосвітніх школах. Викладання основ кооперації базувалося не лише на наявності всебічно підготовлених учителів, але й на розробці фахівцями теоретичного та практичного курсів єдиної навчальної програми, яка мала забезпечити відповідний рівень освіти молоді. Теоретичний курс базувався на читанні лекцій, під час яких учні пізнавали основні принципи кооперативної ідеї. Практичний курс передбачав заснування шкільного кооперативу. При цьому правління товариства ставило за мету не підготовку кооператорів-практиків, оскільки це завдання виконували спеціальні фахові школи «Рідної Школи», а головним чином виховання свідомих прихильників кооперативної ідеї [7, с. 91]. Навчання кооперації стало практичною школою демократичного виховання та парламентаризму, прищеплювало поняття громадської відповідальності, готувало дітей до майбутнього життя, яке вимагало самопожертви й альтруїзму на користь колективу. «Кооперація виховає працьовитих, рухливих громадян, дасть їм практичне знання, необхідне для людини як господаря у власному чи народному господарстві», – писав І. Лучишин [7].

Мета шкільних кооперативів полягала в ознайомленні дітей з кооперативною ідеєю та практикою, введенні їх у суспільне коло ідей та актуальних господарських питань, а також у залученні до праці в кооперативах чи в інших громадських організаціях. Окрім цього, шкільні кооперативи вирішували практичні завдання економічного характеру. Від інших учнівських організацій (Шкільної громади, Марійської дружини, спортивного гуртка та) шкільний кооператив відрізнявся своєю господарською діяльністю. Шкільні кооперативи займалися забезпеченням підручниками, шкільним приладдям; поповненням шкільної бібліотеки книжками, журналами; створенням шкільного музею, збиранням експонатів для його розширення та ін. При школах діяли ощадні чи кредитні каси як спеціальні фонди, в яких учні привчалися до ощадності в особистому житті та шкільній громаді [6].

У діяльності педагога на початковому етапі важливим було формування позитивного ставлення молоді до шкільного кооперативу. Адже шкільний кооператив «як колективна організація, що має життєво-практичний елемент, діє серед молоді, яка формує погляд на світ. Тому хоча б невеликий гурток молоді мусить розуміти чи відчувати потребу в заснуванні такої організації» [8, с. 3]. Працівники РСУК, дослідивши 1938 року 26 шкільних кооперативів, 19 крамниць, 7 ощадних кас, зробили висновок: вклади розміщено в Українбанку, Промбанку у Львові; у всіх приватних закладах товариства «Рідна Школа» введено щотижневі 1-2-годинні лекції з кооперації, 4 шкільні кооперативи мали бібліотеки з книгами кооперативного змісту) [2, с. 95–99].

Наголошуючи на психологічних моментах ощадності, М. Галущинський посилався на позицію польського вченого, професора Ромера, який вважав ощадність джерелом матеріальної могутності, прагнення самостійного політичного життя...«мірилом суспільного й національного вишколення громадянства» [2, с. 207]. Схвальну оцінку організації шкільних кооперативів дав Перший Український Педагогічний Конгрес (1935), оцінюючи велику виховну роль навчання кооперації у школах «Рідної Школи», закликав

запровадити справжні учнівські кооперативи, крамниці у всіх школах, де виховується українська молодь.

Отже, психолого-педагогічний аспект соціалізації у фаховій економічній освіті, підтверджений історичним досвідом, доводить необхідність активної участі людини у засвоєнні культури міжособистісних взаємин, у формуванні певних соціальних норм, ролей та функцій, у набутті умінь, навичок, необхідних для їхньої успішної реалізації, що є перспективним у дослідженні соціалізації, оволодіння навичками практичної індивідуальної та групової економічної діяльності, соціального захисту особистості в сучасних умовах.

Список літератури:

1. Волкова Н. П. – Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н. П. Волкова. – К.: Видавничий центр «Академія», 2001. – 576 с.
2. Гіптерс З. В. Економічна освіта дітей і дорослих на західноукраїнських землях (XIX – перша половина XX ст.): монографія / З. В. Гіптерс. – К.: УБС НБУ, 2014. – 479 с.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
4. Домагайтеся улаштування кооперативів в школах // Господарсько-кооперативний часопис. – 1923. – Ч. 2. – С. 9–12.
5. Концепція розвитку економічної освіти в Україні // Освіта України. – 2004. – № 6. – С. 4–5.
6. Кущинський А. Шкільні кооперативи // Наша школа. – Ужгород, 1937. – Ч. 2–3. – С. 8–15.
7. Лучишин І. Кооперативне виховання в школах «Рідної школи» // Рідна школа. – Львів, 1932. – Р.1. – Ч. 6. – С. 91.
8. Петрик П. 60-ліття «Просвіти» у Львові. – Львів: Накладом товариства «Просвіта», 1928. – 14 с.